

LITERATURA.

Slovanské právo.

Metod Dolenc: Pravna zgodovina za slovensko ozemlje. Lublaň 1935, str. 559.

Spis profesora lublaňské university vyplňuje již po drahnou dobu počítovanou mezeru v právních dějinách slovanských národů. Nebyloť doposud zevrubnějšího zpracování právních dějin Slovinců, takže již z toho důvodu je nutno dílo Dolencovo vítati. Je jisto, že pozdější badatelé lecos změni neb doplní, avšak nejtěžší úkol učiniti počátek jest již vykonán. Při tom budiž řečeno, že úkol ten byl nadmíru obtížný jak pro celkové pojetí díla, tak i pro nesnáze, plynoucí z málo zpracovaného materiálu pramenného.

Autor rozdělil své dílo na dvě základní periody. Prvá obsahuje období od VI. až do počátku šestnáctého století, druhá od této hranice až do sjednocení Slovinců se Srby a Chorvaty v dnešní Jugoslavii. Každá z obou period je pak rozdělena zase na dvě části; v první periodě je předem část, jež pojednává o právním vývoji slovinském do příchodu Maďarů, po níž následuje část, do které je pojato období od 2. polovice středního věku až do počátku XVI. stol. Druhá perioda je rozdělena na období od německé reformace do francouzské revoluce, po níž pak následuje část poslední do nové doby, kdy Slovinci stali se státními občany sjednocené Jugoslavie. Do těchto čtyř částí je pak vložen právní materiál, zpracovaný v pořádku systematickém: nejdříve podává se výklad o teritoriu, pak o sociálním rozvrstvení obyvatelstva, na to je pojednáno o právních pramenech, o právu veřejném, o právu soukromém, trestním a soudním řízení. Je arci přirozeno, že tento základní systém je obsažnější, čím více se autor přibližuje novějším dobám; pro starší doby bylo mu se spokojiti samozřejmě s tím, co kusé a malomluvné prameny badateli poskytují.

Jak již z názvu spisu je patrné, dal si autor úkol vylíčiti právní vývoj slovinského území, t. j. teritoria obývaného Slovinci (tito totiž až na nedlouhé období vlastního státu neměli). Je jasno, že předem bylo nutno přihlížeti k tomu, do jaké míry lze zachytiti právní vývoj »slovinský«, jenž by svou povahou se blížil právním řádům aspoň sousedních národů slovanských, ale že také nebylo možno ponechati stranou právní řády, jimž Slovinci za dlouhé doby cizí nadvlády byli podrobeni. Nepodává tudíž dílo Dolencovo jenom slovinské právo, nýbrž i cizí; slovinským právním řádům jest samozřejmě věnována zvláštní pozornost.

Pokud se týče první, starší poloviny díla, podává tato převážně výsledky vědeckého badání starších spisovatelů jako Kadlce, Franka

a Mil. Kosa, Lud. Hauptmanna, Fr. Grivce, Fr. Kovačiče, Jos. Grudna, Ant. Kaspret, Janka Polce a Jakuba Keleminy. Druhý, obsáhlejší díl, založen je hlavně na badání v písemných pramenech, zejména v záznamech lidových shromáždění soudních, jež byla pravým zdrojem právního vývoje ať samorostlého nebo již cizími vlivy postiženého. Právem prohlašuje autor právní a sociální postavení selského lidu za centrální problém právních dějin slovinských; jedině u něho zachovaly právní řády svůj vlastní ráz podobně jako u jiných slovanských národů.

O prvé polovině díla Dolencova zde podrobněji mluvití nebudeme, hodlajíce spíše věnovati pozornost druhé části. Autor konstruuje svůj výklad látky prvé části na předpokladu, že Slovinci jakožto jeden z kmenů slovanských se svými právními řády valně nelišili od jiných Slovanů, o nichž nám historie zachovala bližší zprávy. Těchto zpráv je pak použito i pro Slovince, při čemž jsou zachyceny jednak skrovné údaje pramenů domácích, jednak použito i linguistiky; jinak zračí se v dotyčné části právo francké resp. germánské.

V druhé části vykládá autor nejprve nejdůležitější politické události a teritoriální změny, jež Slovinci prožívali od XVI. stol. až do nové doby. Zde zároveň jsou vyloženy důvody, proč autor si zvolil právě reformaci za mezník nové periody. Připomíná i důsledek reformačního hnutí mezi Slovinci s Primožem Trubarjem v čele, jenž byl zakladatelem slovinského písemnictví. Reformační hnutí mezi selským lidem vedlo k bojům sedláků s pozemkovými velmoži pod heslem »za starou pravdu«, t. j. za stará jich práva, jež byla pozemkovými pány stále umenšována. Dále se autor zmiňuje o protireformaci, o obraně Slovinců proti Turkům, o absolutismu a centralisaci v zemích rakouských po míru vestfálském, o době osvíceného absolutismu atd. (§ 14). V dalším je pojednáno o stavech (duchovním, panském, rytířském a městském) (§ 15), na to následuje kapitola (§ 16) o třídách nepriviligovaných, mezi nimiž se uvádějí svobodníci, kteří se místy udrželi až do 19. věku, a poddaní sedláci, kde se uvádějí jednak »rojenjaki« (Erb- neb Grundholden), osobenjki (Inwohner) a sogorniki (Bergholden, poddaní majitelů viničných hor). Na to autor přechází k přehledu právních pramenů; zde zmiňuje se o zákonech, privilegiích, statutech, právních knihách a t. zv. »gorských bukvách«, t. j. řádech viničných (Pergrechtsordnung), v nichž dochovalo se nejvíce samorostlého slovinského práva (§ 17). Po tomto oddíle podán je výklad o organizaci úřadů a soudů (§ 18), načež následuje kapitola o správě a soudnictví lidových shromáždění a soudů, sestavená jednak z »gorských bukev«, jednak ze záznamů o vinohorních shromážděních (§ 19). Tato část je jednou z nejzajímavějších z celé knihy; zde vystupují před očima čtenáře takřka živoucí slovinské právní přžitky.

§§ 20—24 věnovány jsou právu soukromému (rodinnému, dědickému, věcnému, obligačnímu, náhradě škody). Autor zde použil nejen předpisů německých, resp. rakouských a recipovaných norem římských, nýbrž ustanovení »gorských bukev« a slovinského práva obyčejového. Obdobně si

počíná v další kapitole (§ 25), kde je podáno právo trestní jednak na podkladě rakouských předpisů počínajíc zemským mírem Maxmiliána I. z roku 1495 až do trestního zákoníku Josefa II., jednak na podkladě »gorských bukev« a práva obyčejového. Poslední § 26. podává výklad o soudním řízení.

V oddíle, jenž obsahuje látku z období od francouzské revoluce až do novější doby, podán je nejprve přehled nejdůležitějších událostí politických, upozorněno na vliv, jaký měla francouzská revoluce na vznik slovinské národní ideje, do té doby neznámé (šlechta na př. viděla v slovinském živlu »národ bez dějin«), a vylíčena éra ústavních bojů až do zániku rakousko-uherské monarchie jakož i účast Slovinců v nich (§ 28). Po té autor podává přehled rozvoje společenských tříd, v němž stručně naznačuje přechod od řádů feudálních k době moderní, zejména pokud se týče zrušení selského nevolnictví; při tom zabývá se zároveň otázkou, do jaké míry měla vliv nová legislativa na starou instituci »gorníků« (§ 29). Následuje pak krátký přehled správní a soudní organizace (§ 30), výklad o jazykové otázce a její normativní úpravě (§ 31), načež dílo je zakončeno statí, jež jedná o Slovincích, kteří byli vynikajícími právníky a hráli též významnou úlohu v životě veřejném (§ 32).

Kdo přečte si spis Dolencův, zejména jeho druhý díl, nabude dojmu pestré směsice. Veškeren právní řád je propleten německo-právními prvky, římsko-právními vlivy a v tom jen místy vystupují slovinské právní elementy. Právem jej autor srovnává s obrazcem, jaký se objeví na hlazené desce z černobílého mramoru: není zde systému ani pravidelnosti; vše tvoří konglomerát rozmanitých barev (str. 194). Kniha má proto veliké množství detailů, jež uvést v soulad bylo prací nadmíru nesnadnou. Za těchto obtížných okolností podařilo se autorovi přece udržeti jednotnou linii díla a vytvořiti ucelený systém. Dílo jest myšleno rovněž jako učebnice pro posluchače práv, ale v tom směru jsme toho mínění, že pro začátečníka je příliš obsáhlé a podrobné. Věc ta se arci snadno změní studijním vydáním; pro vědeckého badatele bude vždy vítáno nynější dílo, v němž najde podrobné informace.

Pro právní dějiny Slovinců je kniha Dolencova základním dílem; jím otvírá se právním historikům pole, jež dosud leželo ladem. Prof. Dolenc učinil v něm první krok, jenž zůstane jeho trvalou zásluhou; jeho jméno bude první, od něhož půjdou všichni budoucí tvůrcové slovinských právních dějin. Pro naši dobu je pak radostným úkazem, že slovinské právní dějiny již napsány jsou a to způsobem, jenž vědeckým požadavkům dobře vyhovuje.

T. Saturník.

J. Lappo: 1588 metų Lietuvos Statutas (svazek I. Kaunas 1934, stran 473, svazek II. tamže, 1936, stran 591).

Pod tímto názvem vydal ruský historik J. Lappo výsledek svých mnoholetých studií o litevském statutu z r. 1588. Jde o historické zpracování významné právní památky — platil třetí litevský statut z r. 1588 jako zákon na území polsko-litevském půl třetího století bez ohledu na

změny, jež nastaly trojím dělením sjednoceného státu polsko-litevského. Vydanými dvěma svazky jest vlastní vědecké podání zasloužilého autora ukončeno; třetí svazek má býti věnován kritickému vydání textu třetího statutu, jehož potřeba se vědeckými badateli již po drahná desetiletí počívá.

Prvá část obsáhlého díla Lappova rozdělena je do osmi kapitol. V první věnuje autor svou pozornost nejprve vzniku II. litevského statutu z r. 1566, v němž došly nového zpracování základní zákony ze statutu I. a v této nové formě byly pak bez podstatných změn pojaty do statutu třetího. Druhá pojednává o složení kodifikační komise II. statutu, další o její práci; čtvrtá kapitola líčí ohlas, s nímž se zavedení II. statutu setkalo i nesnáze z toho vzniklé, takže ještě před lublinskou unií z r. 1569 došlo k ustavení nové statutové komise, jež byla postavena před úkol opravit vydaný statut. Pátá kapitola je věnována lublinské unii z roku 1569, následující pak vztahu velkého knížetství litevského k lublinské unii a poměrům z ní vyplynulým, načež počíná již vlastní jádro práce autorovy o vzniku III. litevského statutu (kap. VII.) a vyhotovení jeho definitivní redakce (kap. VIII.).

V druhé části vypráví autor nejprve o úpravě III. statutu litevského; zde probrána podrobně celá redakční práce, načež přistupuje k výkladu, jak statut řešil postavení Polska a Litvy navzájem podle lublinské unie. Další (3. kapitola) podává vylíčení událostí, jež se pojily k uzákonění statutu. Kapitola 4.—6. týkají se vytištění statutu; zde nejdříve pojednáno o vilenské tiskárně Mamoničově a její ediční způsobilosti i činnosti, nato následuje kritický výklad o prvním tištěném vydání statutu, jakož i o vydáních pozdějších. Závěrečná kapitola je věnována historickému přehledu vědeckého badání o této významné památce.

Již z tohoto stručného přehledu je viděti, že jde o dílo hluboce založené. Spisovatel však podává ve všech kapitolách podrobný výklad, opřený o mnohaleté studium pramenů, v němž zachyceny jsou veškeré podrobnosti. Při tom však tento materiál ovládá s naprostou lehkostí, takže dílo se pěkně čte, vše jest organicky stmeleno a uceleno. Jiný badatel by se snad spokojil jen s vlastní látkou, týkající se vzniku statutu; prof. Lappo zvolil zde však rámeček širší, v němž podán je zároveň historický obraz poměrů, a to i zákulisních, v nichž se zákonodárné dílo rodilo, v němž se obrážejí křížící se zájmy šlechty polské i litevské, v němž se zračí snahy vyhovoati jim kompromisními úpravami, kde se probírají nesnáze na sněmovním jednání i v rozdílnosti moci panovnické na Litvě a v Polsku a tak dále.

Na dlouhou dobu zůstane spis profesora Lappo základním dílem o III. litevském statutu, k němuž bude nucen sáhnouti každý, kdo se bude o tento kodex blíže zajímati. Jest si jen přáti, aby v brzké době vyšel i poslední svazek, jímž bude toto monumentální dílo zakončeno a jenž zejména právním historikům dá nejen spolehlivý text, nýbrž i hojně látky k monografické práci.

T. S a t u r n í k.

Oleksander Mycjuk: Nárysy z socijalno-hospodárskej istoriji b. Uhor-rskoj nyny Pidkarpatskoj Rusi. T. I.: do druhoj čtvrti XVI v. Užhorod. Nákladem vlastním. Str. X-246. 8°.

Pod tímto názvem vyšel první díl široce založené práce profesora národního hospodářství na Ukrajinské universitě v Praze Olexandra Mycjuka. Minulost podkarpatoruského národa nelze samozřejmě pochopiti aniž by se bylo nutno seznámiti s historickou evolucí jeho sociálně-historických vztahů, ale právě tato stránka dějin Podkarpatské Rusi je nejméně propracována. Pokud vůbec lze mluvit o vědeckém studiu dějin této země, třeba si uvědomiti, že pozornost badatelů byla věnována po většině otázkám ethnografie, folkloru, církevních dějin a filologie. Bylo sice započato se studiem politických dějin, ale většina těchto výzkumů je povahy publicistické a není prosta tendencí politických, obzvláště v pracích maďarských učenců.

Před 12 lety E. Perfecký pokusil se o přehled sociálních dějin Podkarpatské Rusi v době středověké; vylíčil při tom kolonisační proces, ale bez zřetele na jednotlivé hospodářské instituce. Kritika podotknuła, že k sepsání takové vědecké práce jest nezbytno nejen seznámiti se s literaturou otázky, s dějinami Maďarska a Rumunska, ale také zpracovati starší podrobné studie vydaných i nevydaných archivních materiálů. Jak z předmluvy prof. Mycjuka vidíme, uznává autor zásadně tyto požadavky, avšak pro dnešní dobu pokládá je za přehnané. Studia archivního materiálu ještě dlouho nebudou ukončena a vyžadují úsilovné práce celé generace učenců. Chybí lokální monografie o jednotlivých sociálně-ekonomických institucích. Autor uznává nezbytnou potřebu naší doby a používá metody zpětného usuzování (přežitky), metody srovnávací a historicko-evoluční, chce nám podati nikoliv dějiny, ale stručný nástin sociálně-hospodářských dějin Podkarpatské Rusi. Při tom kriticky hodnotí příslušnou různojazyčnou literaturu speciální, jakož i z oborů příbuzných, při čemž současně studuje vydané dokumenty (statuty, kroniky, listiny, urbáře), dále některé přístupné archivní materiály a používá svého vlastního současného anketního výzkumu sociálně-hospodářského života země, v němž autor spatřuje zbytky přežitků dob dávno minulých.

Ve svém úvodu podává autor stručný přehled prehistorie Podkarpatské Rusi a dále krok za krokem probírá jednotlivé otázky a instituce nebo odvětví národního hospodářství, které s námětem jeho práce souvisí. V části první přidržuje se období od XI. st. (věk šíření se maďarské moci na ruských zemích při západním svahu Karpat) do první čtvrti st. XVI., což podle autorovy periodisace je dobou zavedení feudalismu postupným omezováním svobody rusínského lidu až k úplnému nevolnictví.

V jednotlivých případech omezuje se autor na výklad myšlenek toho neb jiného autora a zajisté pouze pro nedostatek místa nepodává kontroverzí a literatury otázky, čímž naráží na výtky kritiky. Třeba však uznati, že podobné využití studií předchůdců je v pracích souborných věcí zcela pochopitelnou.

Velmi často podává autor nový výklad faktů a nové úvahy, sledává národně-hospodářský materiál v národním folkloru, z něhož hledí svým způsobem těžiti. Pronáší i odchylné názory v různých otázkách. Tak na př. v otázce kolonisace Podkarpatské Rusi popírá dodnes panující názor, že příčinou této kolonisace byla pouze vůle maďarské šlechty. Místo toho poukazuje v první řadě na proces živelného osazování se rusínského lidu ještě před vznikem »zasek« a později i na zevní hranice Maďarska. Dále připomíná autor způsob nuceného odbytu panských nápojů podřízenému lidu, svérázný pro dobu feudální, z něhož v st. XVIII. zůstal ještě přežitek »suché krčmy«, jakož i feudální právo »mrtvé ruky«. Autor obrací pozornost na skutečnost, že nebyl zásadně přijímán do cechů lid pastýřský, tedy lid rusínský.

Autor vysvětluje svým způsobem různé výrazy jako »chutar«, »laz«, »pluh« (jako plošnou míru), »irtyš« a jin. Prof. Mycjuk popírá názor, že vinice nasadili v zemi saští kolonisté a uvádí, že vinařství bylo sem zaneseno z Itálie a Malé Asie. Na základě nového materiálu zastává autor přesvědčení, že vlašské právo kolonisační je prostou obměnou názvu téhož práva německého.

Nemáme zde možnosti uvést všechny body práce prof. O. Mycjuka, kde autor vyslovuje novou myšlenku, jako na př. v otázce počátků národního práva vlastnického. Celá práce prozrazuje znalost autorovu v dějinách národního hospodářství Evropy; tato okolnost zaručuje dobré pojetí materiálu. Důsledné badání autorovo v současném sociálně-hospodářském životě Podkarpatské Rusi poskytlo mu možnost spojit organicky svérázný materiál, kryjící v sobě stopy dávných dob s historickým materiálem listinným.

Práce prof. Mycjuka může tedy spravedlivě zaujmouti důležité místo v dosud nečetné literatuře o Podkarpatské Rusi. Jest to první stručný přehled všech složek sociálně-hospodářského života země v historickém vývoji. Poslouží nejen učenému odborníku, ale i inteligentnímu čtenáři nebo i prostému gramotnému obyvateli Podkarpatské Rusi, který zajímá se o minulost své země.

A. Hajmanivskij.

Ústavní právo.

Dareste-Dareste: Les constitutions modernes, VI., Les Etats-Unis d'Amérique du Nord. Les Etats de l'Union de l'Amérique du Nord. Paris 1934, str. 443.

Swazek tento (šestý) uzavírá velké dílo o moderních ústavách a obsahuje jednak ústavu Severoamerické Unie, jednak ústavy jednotlivých států této Unie.

Předeslán jest historický úvod, ve kterém jest líčen ústavní vývoj Severoamerické Unie. S hlediska právníckého, kterým byly určeny ústrojí anglických kolonií v Severní Americe a jejich poměr k mateřské zemi,

třináct kolonií, které položily základ k dnešní Severoamerické Unii, se dělilo na tři kategorie: »kolonie vlastníků«, kolonie »inkorporované« a kolonie královské.

Kolonie vlastníků mají svůj původ v koncesích, které král, jakožto vlastník půdy na základě výboje, uděloval jedincům nebo společností za odměnu služeb prokázaných králi. Tito vlastníci vyvozovali svou autoritu z královské charty a vykonávali pravomoc bezmála jako svrchovaní panovníci. Byla to obdoba soustavy feudální, obvyklé tehdy v Anglii. Byly to kolonie: Maryland, Severní Karolina, New-Jersey a Pennsylvanie. Postupem doby však tento ráz podržely jen Maryland a Pennsylvanie.

Kolonie inkorporované byly ustaveny královskými chartami jakožto obchodní společnosti s právy a výsadami uvedenými v příslušné chartě a mající rozsáhlou autonomii. Obyvatelé tvořili místní korporace, které si volily guvernéra a spravovaly se zákony usnášenými ve volených shromážděních v mezích daných chartou a pod kontrolou státní rady královské. Koruna zde neměla zástupce kromě několika činovníků, spravujících cla. Z těchto kolonií svůj ráz si zachovaly do osvobozovací války jen Rhode-Island a Connecticut.

Ostatní kolonie byly prosté královské provincie, ve kterých guvernéři jmenovaní králem představovali osobu krále a vykonávali jeho prerogativy podle instrukcí daných králem. Prerogativa královská nebyla zde značnější než v Anglii.

Na sklonku anglického panování tvořily královské kolonie většinu všech kolonií a posléze se kolonie anglické rozlišovaly ve dvě skupiny: v královské provincie spravované přímo korunou a v kolonie, ve kterých král delegoval část svých práv buď vlastníků kolonie (Maryland, Pennsylvanie), nebo obyvatelům (Rhode-Island, Connecticut). Avšak v každé kolonii měl osadník anglický neprohlášené právo býti spravován podle common law; ovšem tato formule málo přesná působila, že ústavní vztahy kolonií ku vládě a k parlamentu byly velmi neurčité a nerovné.

Přes rozmanitost v jejich zákonném statutu a při četných rozdílech v jednotlivostech měly kolonie skoro tutéž organizaci politickou, poněvadž společná vzpomínka na anglické instituce a analogie zevních podmínek životních vyvolávaly stejné účinky. Ve všech koloniích byl guvernéř, jmenovaný v královských provinciích králem, v ostatních koloniích buď vlastníky nebo obyvatelstvem. Guvernérovi k ruce byla rada jmenovaná v královských provinciích králem, vyjímajíc Massachusetts, kde si obyvatelé uchovali výsadu radu voliti, v Pennsylvanii a Marylandu vlastníky, v Rhode-Islandu a Connecticutu volená obyvatelstvem. Podle anglické zásady, že berně musí býti povoleny těmi, kdož je platí, byly ve všech koloniích zákonodárné sbory volené obyvatelstvem; volební řády nebyly jednotné, všeobecné právo hlasovací nebylo však zavedeno nikde. Rady tvořily jaksi horní sněmovnu. Zákony usnášené oběma sněmovnami byly ve jménu krále sankcionovány guvernérem, resp. guvernérovi příslušelo právo veta. Význačným rysem soustavy koloniální byla převaha volené sněmovny. V celku

že říci, že přes nejvyšší autoritu krále a parlamentu kolonie měly ve své správě značnou samostatnost.

Podle složení obyvatelstva tyto kolonie se rozlišovaly ve tři skupiny: v kolonie Nové Anglie, obydlené takřka výhradně živlem britským, a kde převládaly vrstvy obchodní a průmyslové; v kolonie středu, kde živel britský byl smíšen se živly německými, švédskými a holandskými; v kolonie jižní, po výtce otrokářské, kde vedle živlu britského byly také živly německý a francouzský, a ve kterých vlastníci, mající rozsáhlá latifundia tvořili pozemkovou šlechtu.

Všechny tyto kolonie žily od sebe naprosto odděleně. Jest sice pravda, že již od polovice 17. století se uplatňovaly snahy vytvořit mezi nimi jakousi konfederaci, ale snahy ty zůstaly bez výsledku.

Spory kolonií s mateřskou zemí, které vyvrcholily posléze ve zjevný odboj a v boj o samostatnost, měly základ svůj v otázkách finančních, resp. fiskálních. Již od počátku druhé polovice 17. století t. zv. navigační akt působil újmu hospodářských zájmů kolonií. Ale újma tato nebyla celkem tak značná jednak proto, že předpisy tohoto navigačního aktu nebyly přísně prováděny, jednak i z toho důvodu, že podloudnictví, v těchto dobách značně rozšířené, zjednávalo kolonistům americkým dostatečnou náhradu. Ale od počátku 18. století, když Anglie zjednávala energicky ochranu svému zboží, spory se silně přiostrily a přenesly se již na půdu ústavní. Energické provádění této ochrany bylo totiž od kolonistů amerických pocíťováno jako zásah do jejich práv a svobod, vyplývajících z common law a vedlo ku protestu Jamese Otise, královského prokurátora v kolonii Massachusetts, založeném na thesi, že každý akt parlamentu, přičítá se britské ústavě, jest neplatný. Týž prokurátor ve spisu Ospravedlnění sněmovny representantů formuloval další thesi, že »mocí ústavy britské každý britský poddaný zrozený na pevnině americké má všechna přirozená práva spoluobčanů Velké Britanie a zejména právo, podle kterého vláda nemůže ukládati berně na majetek národa bez svolení národa nebo jeho zástupců«. Když pak r. 1763 ve Virginii král vyslovil veto proti berni usnesené legislaturou, Henry Patrick prohlásil, »že každá vláda jest podmíněná smlouva mezi králem a jeho poddanými; že král, vyslovuje své veto, vykonal akt tyranský, který ukládá národu povinnost bdíti sám nad vlastní bezpečností; že král místo aby byl otcem národa, zvrhl se v utlačovatele a ztratil veškero právo na poslušnost svých poddaných«.

These, že vláda nemůže ukládati berně bez souhlasu národa nebo jeho zástupců, uplatňovaná anglickými koloniemi, platila zajisté jako samozřejmá v Anglii. Ale tato these byla jinak pojímána a vykládána parlamentem anglickým a jinak koloniemi anglickými a rozdílnost tohoto pojetí byla jedním z hlavních důvodů konečné roztržky mezi mateřskou zemí a koloniemi.

Podle pojetí anglického jest ve sněmovně obecných zastoupen každý anglický poddaný bez rozdílu stavu, a to i ten, který nemá podíl na volbě.

Toto pojetí bylo při rozpravě o zrušení zákona kolkového (Stamp Act) ve sněmovně obecných zvláště formulováno lordem Mansfieldem větou: »Obyvatelstvo kolonií jest zastoupeno v parlamentu na základě téhož titulu, jako obyvatelé Anglie, protože z devíti milionů obyvatelstva Anglie osm milionů nemá účastenství na volbě členů parlamentu. Člen parlamentu zvolený kterýmkoli městysem zastupuje nejen voliče a obyvatele tohoto místa, nýbrž také město Londýn, všechny obce země, právě tak jako obyvatele všech kolonií a držav Velké Britanie.«

Zcela odlišné bylo pojetí americké inspirované zastoupením, jak bylo realizováno v zákonodárných sborech kolonií, kde právo hlasovací bylo založeno na obyvatelstvu a příslušelo každému mužskému obyvateli bílého plemene, majícímu majetek střední velikosti a kde poslanci byli voleni obyvateli určitého okrsku tak, že se jevíli jako zástupci volební skupiny, která je vyslala a protože je vyslala. Odtud formule: žádná berně bez zastoupení, které se dovolávali angličtí kolonisté, znamenala, že angličtí kolonisté chtěli uznávat jen ty berně, které byly odhlasovány zákonodárným sborem, ve kterém byli zastoupeni a na jehož zvolení měli účastenství. Toto pojetí jest také obsaženo v t. zv. resolucích virginských odhlasovaných v květnu 1765 zákonodárným sborem kolonie Virginie. Resoluce tyto, významné také z toho důvodu, že k nim přistoupily i ostatní kolonie a tím vytvořily společný blok proti mateřské zemi, končí prohlášením, »že každá osoba, která ústně nebo písemně bude prohlašovati nebo tvrditi, že jedna nebo více osob, jiných než obecné shromáždění této kolonie, mají právo ukládati nebo vybírat berně na národu, bude pokládána za nepřítel této kolonie jeho veličenstva«.

Důsledkem bojkotu anglického zboží prováděného v anglických koloniích parlament anglický zrušil sice kolkový zákon (Stamp Act), ale odhlasoval záhy na to t. zv. Declaratory Act, na základě kterého prohlásil zákonodárnou svrchovanost britského parlamentu a jeho právo zdaňovati kolonie bez jakýchkoli výjimek. V červnu 1767 též parlament ohlasoval tři zákony, které ukládaly koloniím dovoz určitého zboží a zřizovaly v Americe řadu komisařů pověřenou správou cel a zaváděly zvláštní soudy ve věcech fiskálních. Skutečnost, že obyvatelstvo města Bostonu naházelo lodní náklad čaje do moře, vyvolala v Anglii nové represivní zákony proti koloniím.

Již v r. 1773 byl na podnět kolonie Virginie zřízen zvláštní stálý výbor určený k tomu, aby udržoval styky mezi výbory, které se v četných městech vytvořily pro organizaci odporu proti opatřením parlamentu. Na represivní zákony britského parlamentu z r. 1774 odpověděl pak Tomáš Jefferson svým Summary View, kde dokazoval, že britský parlament nemá nijakou pravomoc nad koloniemi, ani, pokud jde o úpravu jejich dovozu. V září 1774 shromáždil se ve Filadelfii první »kontinentální kongres«, na který se dostavili zástupcové všech kolonií s výjimkou Georgie. Kongres tento ujistil sice krále a národ anglický svou loyaltitou, ale odhlasoval resoluci, která vyslovuje, že král, který porušuje práva národa zaručená

chartou, zřídka se tím své autority, a prohlašuje t. zv. Regulation Act zrušující chartu kolonie Massachusetts za neplatný.

Druhý kontinentální kongres konaný v květnu 1775 ve Filadelfii vyhlásil »deklaraci o nutnosti uchopiti se zbraně«, ale ujišťoval, že nemíjí zrušiti jednotu kolonií s Anglií. Odeslal však králi petici, ve které se král jakožto ústavní rozhodčí mezi jednotlivými částmi říše prosí, aby chránil své loyální poddané v Americe proti útisku prováděnému nad nimi jeho poddanými v Anglii zastoupenými v parlamentu. Tato petice byla zodpověděna proklamací prohlašující kolonisty za zrádce a rebely. Odpovědí na tuto proklamaci bylo ustavení prozatímních vlád v jednotlivých koloniích a posléze prohlášení nezávislosti dne 4. července 1776.

Ještě před prohlášením nezávislosti byl vypracován plán konfederace kolonií, která byla úředně vyhlášena dne 1. března 1781. Nezávislost kolonií resp. nyní již států byla Anglií uznána prozatímním mírem dne 30. listopadu 1782 a definitivním mírem dne 3. září 1783. Spojené státy severoamerické vstoupily v život.

Konfederace uzavřená v r. 1776 měla trvati jen deset let a bylo nutno starati se o novou definitivní úpravu. V tomto směru byly již od počátku patrné dvě snahy: strana konservativní (federalistická) usilovala o vytvoření silné ústřední moci, strana demokratická hájila práva států. Ústavní shromáždění svolané do Filadelfie vypracovalo a také v září 1787 přijalo novou ústavu, která byla postupně všemi státy přijata. Nová vláda vstoupila v život dne 1. ledna 1789 a dne 4. března 1789 byl zahájen první kongres Unie.

Otištěny jsou: prohlášení nezávislosti Spojených států ze dne 4. července 1776, články konfederace ze dne 15. listopadu 1777 a ústava Spojených států ze dne 17. července 1787 s dodatky.

Následují ústavy jednotlivých států dílčích. Na rozdíl od třetího vydání z r. 1910 nejsou zde uvedeny texty ústav jednotlivých států po sobě, nýbrž (poněvadž ústavy tyto jsou si velmi podobné a mají takřka společný původ), obsah těchto ústav jest uspořádán podle jednotlivých titulů a v rámci těchto titulů jsou uvedena příslušná ustanovení ústav jednotlivých států.

Titul první jest nadepsán: prohlášení práv a obsahuje tyto podtituly: svrchovanost prohlášení práv; přirozená práva lidská; účel vlády a zdroj moci; poměr států dílčích k Unii; habeas corpus; nutnost zákonného postupu; veřejnost justice a právo odvolání; svoboda domovní, zabavení a prohlídky; nošení zbraní; uvěznění pro dluhy; záповěď otroctví; přístěhovalectví, vystěhovalectví, vyhnanství; rovnost a stejnoměrná aplikace zákonů; privilegia a imunity, tituly a rozdíly; svrchovanost pravomoci civilní; umístění vojska a vojsko stálé; právo vlastnické a vyvlastnění; vody, vody splavné, právo rybolovu; veřejné úřady; ukládání berní; záповěď zpětné platnosti zákonů; přístup k veřejným úřadům; podmínky práva hlasovacího; vlastnické právo cizinců; barevná plemena; imperativní ráz ústavy; vyhrazená práva národa.

Jako dodatek k tomuto titulu jest uvedeno Prohlášení práv ústavy státu Massachusetts z r. 1780.

Titul druhý jest nadepsán: právo hlasovací a obsahuje tyto podtituly; podmínky práva hlasovacího; naturalisování; cizinci; věk; usedlost; podmínky rázu majetkového; podmínky vzdělání; podmínky občanské ctnosti; nezpůsobivosti volební; seznam voličů; účastenství při volbách (politické) strany; imunity voličů; hlasovací lístky, volební stroje, tajnost volby; výkon hlasovacího práva vojáků; hlasovací právo nepřítomných; povinnost voliti; zastoupení menšin, poměrné zastoupení; náklady volební; podvod a korupce volební.

Titul třetí jest nadepsán: rozdělení moci.

Titul čtvrtý jest nadepsán: odvětví zákonodárné a jest rozdělen na podtituly, kteréž jsou: soustava dvoukomorová; skutečný stav legislatury; datum volby členů legislatury; trvání mandátu; zasedání řádné; zasedání mimořádné; volitelnost; nevolitelnost; inkompatibility; ověřování voleb; uprázdněná místa; postavení členů sborů zákonodárných; kvorum; veřejnost schůzí; hlasování ústní; protokol; disciplína; ankety; odročení a rozpouštění; předsednictví senátu; korupce; náklady legislatury; tisk a věcné náklady; pravomoc legislatury; iniciativa; lhůta pro podávání návrhů; lhůta pro podávání návrhů; lhůta pro hlasování o zákonech; obnovení zamítnutého návrhu; dodatky; zákonodárný pochod; redakce zákonů; titul zákonů; většina nutná pro přijetí zákona; podpis zákonů; publikace; působnost zákonů; závazek vydávati zákony obecné povahy; zákony zvláštní nebo místní; záповěď nákladů pro podnikání soukromá a pro náboženské instituce; záповěď poskytovat veřejný úvěr; záповěď promíjeti dluhy nebo poskytovat dary; záповěď přejímati dluhy jiných; dodatečné remunerace činovníků; záповěď bráti účastenství na podnikcích; loterie a odvázná hra; různé zákazy; obmezení v otázce berní.

Titul pátý jest nadepsán: odvětví výkonné a obsahuje tyto podtituly: moc výkonná; organisace odvětví výkonného; guvernér, jeho volba, funkční období, jeho znovuvolitelnost, volitelnost, zastupování v úřadě, plat; poměr k legislatuře; kontrola činovníků; pravomoc guvernéra vyžadovati si informace; rozsah výkonné moci; právo jmenovací; prozatímní jmenování na uprázdněná místa odvolání a suspense činovníků; vztahy zahraniční; pravomoc ve věcech vojenských; právo milosti; veto; rozpočet; rada guvernéra, úřad komisařů.

Titul šestý jest nadepsán: odvětví soudní a obsahuje tyto podtituly: jmenování soudců; trvání funkce; kvalifikace; jmenování na čas při uprázdnění; plat; odvolání; rozhodování o ústavnosti zákonů.

Titul sedmý jest nadepsán: impeachment a obsahuje tyto podtituly: autorita rozhodující o dání v obžalobu; potřebná většina vyslovující impeachment; osoby podléhající impeachmentu a důvody impeachmentu; účinky daní v obžalobu; soud; většina potřebná k odsouzení; účinek odsouzení.

Titul osmý jest nadepsán: finance a jest rozvržen v podtituly, kteréž

jsou: právo ukládati daně; jednotnost daně; osvobození od daní; proportionalita; hlasování o dani; závazek hraditi řádné výdaje daní; účel daně; nejvyšší výměra daně; daň důchodová a daň dědická. Rozpočet: zahájení finančního roku; iniciativa zákonů finančních; příprava rozpočtu; veto guvernérovo; obsah rozpočtu vydání; dodatky rozpočtové; lhůta pro předložení rozpočtu a pro hlasování o něm; předchozí zmocnění k vydání a specifikace rozpočtu; hlasování o úvěrech; vymezení vydání; účty. Dluhy: předměty, pro které mohou býti dluhy uzavřeny; nejvyšší výměra dluhu; předmět a výměra dluhu a přeložení jeho k referendu; specifikace zá-půjčky; splácení dluhu a jeho krytí daní; umořování.

Titul devátý jest nadepsán: práva národa a obsahuje tyto podtituly: zákonodárství přímé; sídlo zákonodárné moci; výhrada moci zákonodárné národem. Iniciativa: kým může býti podán návrh iniciativní; lhůta pro podání iniciativního návrhu a veřejnost návrhu; obmezení práva podati návrh iniciativní; opatření, která mohou činiti předmět iniciativy; opatření vyloučená z iniciativy; předložení návrhu iniciativního legislatuře nebo přímo národu; doba hlasování; většina nutná pro přijetí návrhu iniciativního; účinnost přijatého návrhu iniciativního; modifikace nebo abrogace návrhu přijatého národem. [Mluva ústav států dílčích přesně rozlišuje iniciativu a referendum; pozn. ref.] Referendum: kdo může žádati referendum; otázky, které mohou tvořiti předmět referenda; referendum závazné; věci vyloučené z referenda; lhůta, ve které jest podati žádost za referendum; účinnost zákonů, o kterých může býti zahájeno referendum; formy a veřejnost referenda; lhůta, ve které má býti provedeno hlasování; způsob hlasování; většina potřebná k tomu, aby zákon, o kterém se hlasuje, byl přijat; veto guvernérovo; den, kdy opatření schválené referendem, nabývá účinnosti; modifikace, abrogace; recall.

Titul desátý jest nadepsán: revise ústavy a obsahuje tyto podtituly: revise provedená dodatky k ústavě: iniciativa; většina potřebná v legislatuře pro přijetí návrhu na dodatky; hlasování o návrhu na dodatky; obmezení pravomoci navrhovati dodatky; přijetí dodatků; vyloučení práva veta guvernérova. Revise provedená ústavodárným shromážděním (konvencí): ústava má nebo nemá ustanovení o svolání ústavodárného shromáždění; otázka svolání ústavodárného shromáždění se opakuje periodicky; přijetí návrhu na svolání ústavodárného shromáždění legislaturou; návrh učiněný legislaturou na svolání ústavodárného shromáždění se překládá národu ku přijetí; pravidla pro svolání ústavodárného shromáždění; složení ústavodárného shromáždění; usnesení ústavodárného shromáždění jest předložiti národu ku přijetí.

Bohumil Baxa.

Národní hospodářství.

Antonín Pimper: Národní hospodářství pro každého; Populární úvod do studia národního hospodářství, Praha 1936, vydala Pražská akciová tiskárna stran 346+6 velké osmerky, cena váz. Kč 45.—

Nebývá zvykem zabývatí se ve Sborníku věd právních a státních

kritikou populárních příruček, určených jen k prvnímu uvedení do některého oboru právního nebo hospodářského a psaných bez jakýchkoliv ambicí vědeckých. Jestliže tak v daném případě činíme, má to svůj důvod jednak ve skutečnosti, že jde již o třetí zpracování velmi rozšířeného díla, jednak v okolnosti, že autor své dílo určil i všem studujícím národního hospodářství. Poněvadž národní hospodářství se u nás — s výjimkou obchodních akademií — učí na vysokých školách, dlužno se domnívati, že spis jest také určen posluchačům škol vysokých. Z těchto důvodů podrobuje zde vážné kritice odborné.

Spis jest rozdělen na čtyři hlavní díly. První jest nadepsán »Hospodářská historie některých národů a vývoj evropského hospodářství v 17. až 19. století«, druhý »Základní theoretické pojmy národohospodářské«, třetí »Část praktická«, čtvrtý »Finanční věda«.

S tímto rozdělením díla nemůžeme souhlasiti. Není systematické, je věcně nesprávné a nejasné. Z podrobnějšího obsahu vidíme na první pohled, že v dílu prvním autor vůbec nerozlišuje mezi historií hospodářskou (dějiny skutečného hospodářství), historií právní a historií národohospodářské literatury, nýbrž že vše směšuje v jedno. Díl druhý mnil autor asi věnovati národohospodářské teorii, díl třetí národohospodářské politice (malá poznámka: teorii autor nepokládá za »praktickou«?), z podrobnějšího obsahu těchto dílů však vidíme, že tomu tak namnoze není. Čtvrtý díl jest směsí finanční vědy, finančního práva a statistiky, změtených spolu bez vnitřní logické souvislosti.

Všimněme si však blíže podrobností. Musím ovšem již předem upozorniti, že vzhledem k omezenému místu není možno vytknouti nesprávnosti všechny, musíme se omeziti jen na výběr.

V prvním, historickém dílu svého spisu, jest autor téměř trvale v rozporu s historickou skutečností. Uvádíme jen příkladmo několik ukázek:

Spis, jež napsal Xenofon (nikoliv ovšem »Xenofont«) jmenuje se »Oikonomikos«, nikoliv »Ekonomika«. Spis Aristotelův nazýval se »Politeia Athénaion« (nikoliv »Politika«). Spis Platonův nejmenuje se »Respublika«, nýbrž »Politeia« (vše na str. 16).

Při nástinu vzniku a vývoje merkantilismu (str. 23) úplně pomíjí Jeana Bodina (*Les six livres de la République*, 1576) a Giovanniho Botera (*Della ragione di stato libri dieci*, 1589), zatím co se zmiňuje o pozdějším a ne tak významném spise Montchrétiena de Vatteville (*Traité de l'Économie Politique*, 1615), jenž, pokud mi je známo, zachoval se v jediném výtisku, a o stejně vzácném spise Antonia Serry (*Breve trattato delle cause che possono far abbondare li regni d'oro e d'argento dove non sono miniere*, 1613). Nesprávný jest pak i výběr ostatních theoretiků. Opomíjí uvéstí slavného Vaubana, jenž svojí »Dixme royale« měl nepoměrně větší vliv na vývin hospodářského myšlení než autorem poměrně obšírně uváděná utopie Campanellova. Ve výpočtu anglických národohospodářů-merkantilistů na str. 24 bylo by jméno »Morth« opravit na »North«.

Stejně nesprávný jest popis merkantilismu francouzského a anglic-

kého na str. 24 a násl. Cromwell nevydal svoji navigační aktu r. 1615, to mu bylo teprve 16 let, nýbrž až 1651, a také tato akta nebyla prvním opatřením toho druhu, jak se každý může dočísti na př. v Encyclopaedia Britannica. Stejně i první obilní zákon nebyl vydán »merkantilisty« (těm snad nebyla svěřena moc zákonodárná?) r. 1689, nýbrž stalo se tak již za Jindřicha VI. roku 1436, tedy o 250 let dříve.

Zakladatelem londýnské bursy (r. 1565, ne 1571) byl Sir Thomas Gresham (ne Cresham), jenž zemřel r. 1579 (nikoliv 1570). Spisovatel Ducha zákonů jmenoval se (Charles Louis de Sécondat, Baron de la Brède et de) Montesquieu, nikoliv »de Montesquie«, jak autor na str. 27 dvakrát nesprávně uvádí. Druhý, autorem uvedený fysiokrat jmenoval se Mercier de la Rivière (nikoli Merciere). Ne zcela správným jest autorův výrok o tom, že Quesnay uveřejnil své Tableau économique r. 1758. Jak vypráví Oncken (Gesch. der Nat.-Oek., II. vyd., Lipsko 1922, str. 324), bylo soukromě vytištěno r. 1758 jen ve čtyřech výtiscích, veřejně vydal je až r. 1760 Mirabeau. Nepřesným pak jest i výpočet ostatních přívrženců fysiokratického směru (Baudeau, nikoliv Bandeau, celá řada ostatních pomínuta) a zejména nejasný a věcně nesprávný jest nástin fysiokratických názorů (str. 28).

Spis Adama Smitha (An Inquiry etc.) nevyšel r. 1760, jak se autor na str. 31 domnívá, nýbrž až r. 1776. Podobně spis Malthusův se nejmenoval »Pojednání o z á k o n u populačním« nýbrž »Pojednání o z á s a d ě populační« (An Essay on the Principle of Population etc.), což je něco jiného (str. 32).

Kritiky toho, co autor považuje za hlavní názory jednotlivých těchto národohospodářů musíme se vzdát, poněvadž podrobný rozbor byt' i jen jediného autorova výtahu zabral by nám celé místo této kritice věnované. Po uvedení snad stačí, jestliže konstatujeme, že jsou zhusta věcně nesprávné, málokdy jasné, a že autor neuvádí vždy věci, které pro dotyčného autora jsou nejvýznamnější. Odborný čtenář má oprávněný dojem, že autor tyto spisy nikdy ani neviděl.

Stejně nesprávné citace jmen, dat a spisů jsou i ve zbytku dílu historického. Podrobněji si všimněme jen kapitoly o československé vědě národohospodářské (str. 57—58). Mám pochybnosti, že by autor dovedl odůvodnit, proč za zakladatele české vědy považuje právě jen Bráfa, dáváje originálnějšímu Kaizlovi místo druhé, a proč pomíjí prvních pokusů vědeckých z doby dřívější, zejména F. L. Riegra, Gutha, Chleborada, Wellnera, Schallanského, Kampelíka (o tomto hovoří na místě jiném), a ze starší doby Bučka a Kopce. K závěrům ještě zajímavějším dává podnět výpočet a hodnocení národohospodářů žijících.

Stejně musíme se vzdát podrobné kritiky druhého, theoretického dílu. Uvádím jen namátkou:

Str. 68 uprostřed: »Statky rozdělujeme na výrobní a spotřební. Výrobní prostředky nazýváme kapitálem hospodářství, na rozdíl od kapitálu peněžního«. Kritika je tu zbytečna.

Na str. 84 dole praví: »Kapitálem nejsou však pouze peníze vložené do výroby a obchodu, nýbrž jsou to zároveň veškeré statky věnované činnosti výdělkové«, na str. 86 shora pak »Kapitálem mrtvým nazýváme veškeré spotřební a jiné jmění, které není přímo ani nepřímo používáno k činnosti výdělečné«, a dále: »Kapitálem peněžním jsou buď bankovky domácí anebo cizí, různé cenné papíry jako renty, akcie a pod. a také zlato.« Jest to směsice hledisk hospodářského, technického a právního. A totéž je při definici spotřeby a výroby.

Na str. 98: »Výnos neboli důchod...« Autoru unikl tudíž, a je to patrné i z dalšího, i takový kardinální rozdíl mezi důchodem a výnosem, považuje obojí za totéž (srovn. i dále na str. 101 a další).

A ihned dále na str. 99: »Renta pozemková představuje výnos z majetku půdy...« Při nejmenším je to hodně neúplné a laické.

Na str. 105 tvoří opět jeden nový výraz, »důchod celonárodní«.

Díl třetí, »praktický«, jest nesystematickou směsí poznatků theoretických, hospodářskopolitických, historických, právních a statistických, jež po stránce svojí spolehlivosti budí nejednou čtenářovu opatrnost. Jako v části druhé, tak i zde autor zápasí se základními pojmy a s jejich zařazením v systému (na př. otázky měnové, monopol a pod.). I tam, kde jen reprodukuje obsah našich zákonů, dopouští se chyb, z nichž je patrné, že duch jejich zůstal mu cizí. Jen namátkou uvádím, že na str. 243 tvrdí, že dovozní listy vydávají se tehdy, činí-li vývozní zásilka nejméně 50 kg (kilogramů) hrubé váhy zboží, zatím co ve skutečnosti tímto (pravidelně) nejmenším množstvím jest 50 q (metrických centů).

Čtvrtý díl jest věnován finanční vědě, k níž autor přičleňuje i statistiku. Praví: »Finanční vědou nazývá se nauka o finančním hospodářství.« Tato jistě nezvyklá definice jest o něco níže doplněna takto: »Potřebný materiál ke svým poznatkům běře finanční věda z finančních dějin, z finanční statistiky, z popisu financí a finančního práva.« Co to ten »popis financí« je, opomněl nám autor blíže vysvětliti. Také rozčlenění tohoto dílu jest nesystematické; po stránce obsahové jest to směs finanční vědy s finančním právem, statistikou atd. (str. 287).

V historii finanční vědy (str. 288) klade Jeana Bodina do čtrnáctého století, tedy o dvě stě let před jeho dobu, mezi dále jmenovanými německými spisovateli pak uvádí vědě dosud neznámého »Christa«. Ani slavné čtyři daňové zásady Smithovy nejsou správně reprodukovány, poněvadž v zásadě prvé se praví »The subjects... ought to contribute..., as nearly as possible, in proportion to their respective abilities«, což znamená hospodářskou způsobilost (únosnost) a nikoliv »finanční sílu«, čtvrtá zásada pak není »slušnost při vybírání daní«, nýbrž »Every tax ought to be so contrived as both to take out and to keep out of the pockets of the people as little as possible, over and above what it brings into the public treasury of the state«, což je něco podstatně jiného.

A zase nesprávné údaje: Důchodová daň byla ve Francii zavedena až r. 1914, nikoliv již v minulém století, jak se autor na str. 298 shora

mylně domnívá. Také u nás nemáme žádnou »daň výdělkovou z podniků veřejně účtujících« (str. 298 dole), nýbrž jen »zvláštní daň výdělkovou«. Katastrální výnos se pro účely daně pozemkové nenásobí dvanáctkrát (u lesů) resp. sedmkrát (u ostatní půdy), nýbrž dvacetkrát resp. sedmáctkrát (str. 299). Domovní daní činžovní (str. 300 dole) podléhají v první řadě též budovy v Praze, Brně a Bratislavě. Předmětem zdanění u daně důchodové (str. 301 uprostřed) nejsou fyzické osoby, nýbrž jejich důchod, fyzické osoby jsou podmětem (subjektem) daně. Všeobecné dani výdělkové (str. 301 uprostřed) jest podroben nejen výnos podniků živnostenských, nýbrž výdělek všech osob fyzických, na př. i lékařů, advokátů a pod. Sazba zvláštní daně výdělkové (str. 301 dole) nečiní 4%, nýbrž pravidelně 9%. Daň z obrátu (str. 303) může poplatník přesunouti ne na »příjemce«, nýbrž na zákazníka (kupujícího). Máme u nás daň z minerálních olejů, nikoliv »daň petrolejovou a benzinovou« (str. 304 shora), poněvadž jejím předmětem jsou i jiné minerální oleje než petrolej a benzin. Také nemáme žádnou »potravní daň z vína a z masa« (str. 304 shora), nýbrž »všeobecnou daň nápojovou«, »potravní daň na čáře« a »daň z masa«. »Elektrické stroje« také u nás nejsou zdaněny (str. 306), nýbrž »elektrické zdroje záření«, což ovšem není totéž. Daň nápojová (str. 305) nevztahuje se již velmi dlouho na pivo, jež je zdaněno daní samostatnou. Potravní daň (str. 305) autor změtl s daní z vína. Zákon poplatkový (mimoходом řečeno na Slovensku a Podk. Rusi platí zákon jiný, totiž č. 329/1850 ř. z., což autor pomíjí) nedělí se na část »normativní« a tarifní, nýbrž na část obsahující základní zásady rázu všeobecného a část tarifní (str. 309).

Podstatnou chybou jest prohlášení ministerstva financí za úřad I. stolice (str. 311). Ředitelství státního dluhu není součástí ministerstva financí (str. 311), nýbrž zvláštním úřadem, ministerstvu financí podřízeným. V Opavě je »Finanční ředitelství«, nikoliv »Zemské finanční ředitelství«, a je to (z části) úřad druhé, nikoliv první stolice (str. 311). Podpisu předsedy Nejvyššího účetního kontrolního úřadu (autor mluví důsledně o Nejvyšším kontrolním úřadě) neříká se »kontrasigno« (str. 323 shora), nýbrž kontrasignace. Absolutorium vládě také neudílí tento úřad (tamtéž), nýbrž Národní shromáždění zvláštní resolucí.

Ve výpočtu takovýchto nesprávností mohli bychom pokračovati podle libosti. Snad však uvedené postačí.

Úkol kritika jest zde neobvykle nesnadný. Podrobný kritický rozbor celého spisu zabral by několiknásobný rozsah díla kritisovaného, poněvadž předpokládá nejprve srozumitelné tlumočení toho, co autor asi chtěl říci, pak upozornění na všechny nesprávnosti a chyby, a konečně uvedení správného stavu věcí. Věřu že by bylo snazší napsati místo toho spis nový.

Celkový soud o tomto díle možno shrnouti asi takto: Spis věnovaný prof. Englišovi jakožto »horlivému propagátoru národohospodářského vzdělání v našem státě« jest nesystematickou snůškou poznatků nejrůznějšího druhu, reprodukováných nedbale, mnohdy nesprávně a obvykle stylisticky vadně. Způsob vyjadřování je nepřesný, mnohdy nečeský, autor si namnoze

neosvojil ustálené odborné termíny a zbytečně si tvoří svoje termíny vlastní. Stránky spisu se hemží tiskovými, někde i orthografickými chybami. Uvážíme-li, že jest vlastně třetím vydáním autorovy »Národohospodářské čítanky«, pak tento nedostatek sebekritiky a zodpovědnosti vůči čtenáři tím více zaráží. K rozšíření národohospodářského vzdělání přispěti nemůže, pro tento účel jest pomůckou nezpůsobitou. Spíše naopak může nespolehlivostí a nesprávností svých údajů a nepřesností ve vyjadřování přivést čtenáře, který by v něm hledal poučení, na zcestí.

Tvrdívá se, že po vědeckých neb odborných spisech není u nás poptávky. Nesporný obchodní úspěch Pimprova spisu — v předmluvě autor podotýká, že jeho »Národohospodářské čítanky« bylo prodáno 6000 výtisků — zřetelně ukazuje, že je u nás opravdový hlad po knize, která by prostou, i nestudovanému člověku srozumitelnou formou dovedla čtenáře poctivě a spolehlivě poučiti o základech národního hospodářství. Takovou knížku dovede však napsati jen autor, který sám věci dokonale rozumí.

JUDr. Jan M. Novotný.

JUDr. Ing. Alois Král: Peníze a úrok. Příspěvek k diskontní teorii a politice. Nakladatelství »Orbis«, Praha XII. Stran 199. Cena 26 Kč.

Autor rozdělil svou práci na čtyři oddíly nazvané: úrok, peníze, diskont a cedulová politika.

Přes rozbor mechanismu úrokového vlivu přechází k otázkám peněžní tvorby. Jde tu o problém, je-li pravda, že úrok má vliv na hospodářský proces, že tvorba peněz má vliv na úrok a jaké cíle má sledovat bankovní systém při tvorbě peněz. Ústředním problémem je tudíž postulát bankovní a speciálně cedulové politiky. Autor sám poukazuje sice na skutečnost, že ten, kdo by nechtěl sledovati popis úrokového mechanismu, může přikročiti přímo ke studiu kapitol, jednajících o penězích a o zásadách bankovní politiky.

Leč na tomto místě nutno zdůrazniti, že hodně by pozbyl ten, kdo by pomínil právě kapitoly první části jednající o účincích úrokových, neboť právě v tomto směru je možno viděti a vytěžit kladný přírůstek a kladné hodnoty spisu dra Krále. Těžisko této knihy spočívá nesporně právě v těchto kapitolách I. části. Nejen kvantitou, ale i systematickou hloubkou a promyšleností předčí partie o peněžní, diskontní a cedulové politice. Nelze sice i těmto upříti nemalou úroveň, avšak byt' by býval snad autor zaměřil svou činnost a snahu právě na toto pole jako výsledek a záměrný cíl svých úvah, přece zdá se, jakoby opouštěl pevnou basi přísného a neústupného postupu v logickém myšlení a tvoření dedukcí, jak to učinil v partii a kapitolách o úrocích. A v těchto řádcích pak dobře poznáváme, jak výtka Velkých Počátečních Písmen vystupňovanou individualitou snadno se může státi — byt' i ve změněném směru — dvojsěčnou.

Zásady tvoření úroku. Úrok je cena za kapitálovou disposici a jako cena podléhá i úrok cenotvorným zákonům. Jako každá cena určuje se pak úrok zákonem nabídky a poptávky, avšak není přímé souvislosti mezi úrokem a nabídkou úvěru. Nabídka kapitálu v podobě peněz může

totiž prameniti buď v peněžní úspoře, t. j. úspoře dobrovolné, anebo peněžním nároku, t. j. úspoře vynucené, na př. peněžně kreačním úvěrem. Kreační úvěr tvořený cedulovou bankou není s úrokem v žádné pojmové souvislosti. Proto výše úroku nepůsobí na nabídku úvěru, vyplývající z vynucené úspory. Avšak ani úspora dobrovolná není funkcí úroku.

Je dokonce myslitelný případ, kdy snížení úrokové míry způsobí nikoliv pokles, ale naopak i vzestup spoření.

Při tom je nutno zdůrazniti rozdíl pojmů: spoření a ukládání.

Na úrok neguje do určité míry množství úspory k uložení nabízené, nikoliv velikost úspory.

Úroková hladina a relativní úrok. Cena za použití kapitálu není jedna jediná, nýbrž je mnoho jednotlivých cen kapitálu, jež tvoří úrokovou soustavu, t. j. úrokovou hladinu.

Úroková sazba také nemůže býti jednotná. Je několik příčin této diferenciace; jsou to zejména:

1. místní rozdíly mezi peněžními trhy, vyvěrající z hospodářských poměrů a z organizace trhu,
2. doba trvání (délka) úvěru,
3. likvidita pohledávky,
4. určité vlastnosti technické,
5. různá bonita dlužníková,
6. hospodářské tření (frikce).

Shodne-li se nabídka a poptávka, dojde k ceně čili k úroku, který je v jistém poměru — relaci — ke všem cenám ostatních druhů dispoice kapitálem, k nimž se došlo v druhých kategoriích úvěrových. Jednotlivé úroky zoveme proto relativními úroky, kdežto jejich úroveň je úrokovou hladinou.

Trh dispoice kapitálem. Autor nepovažuje za důležité rozřešení sporu o dělení trhu peněz od trhu kapitálu. Na místo těchto užívá výrazu »trh kapitálu« a v jeho rámci liší trh krátkodobý a dlouhodobý.

Změny úrokové hladiny, 1. strukturální vyvěrají ze složení stran nabídky nebo poptávky (též z mezinárodní společnosti), leč přicházejí nepravidelně a mimořádně,

2. sezonní tkví ve zdražení úvěru koncem měsíce; jsou to mediové, ultimové a kvartální výkyvy, a

3. další kategorií periodických změn jsou cyklické změny úroku.

»Hospodářský cyklus« je označení pro empirický zjev, že hospodářský vývoj neděje se v přímce, nýbrž ve vlně; po vypětí konjunktury následuje období deprese; obě fáze se střídají v obdobích, ve kterých se často spatřuje určitá míra pravidelnosti, periodicity. Dr. Král dochází v této kapitole k závěru, že ve vztahu k cyklu výroby úrok výroby nepředchází, nýbrž naopak ji následuje.

Při srovnávání úroku v cyklu s hladinou cen podrobuje dr. Král kritice zejména výsledky badání Irvinga Fishera, jehož formulaci, že stoupají-li ceny statků, má úroková míra tendenci býti vysoká a klesají-li ceny, má úrok tendenci býti nízký — doplňuje tím, že tento zákon nemá

především absolutní platnosti a že domněnka o tendenci úrokové míry může být pravdivá jen pro období delšího vzestupu cen. Jestliže však I. Fisher založil svá pozorování a své závěry na rozvrhu váženého průměru, je pak ovšem velmi pochybné, zda je nutno voliti cestu tak odmítavé kritiky tohoto národohospodáře, a to právě tam, kde se zřetelem právě na tuto skutečnost nepřináší autor nového pojetí. Je tu pak jenom zbytečná kritika pro kritiku.

Při zabývání se otázkou účinků úroku na ceny odmítá dr. Král teorii Keynesovu stejně jako poznatky I. Fishera, chtějící vysvětliti Gibsonův paradox nápadně stejného vývoje úrokové míry z dlouhodobých zá-půjček měřené výnosem konsolů s cenovou hladinou. Vysvětlení nalézají studiem hospodářského cyklu, uvádí pak, že úrok má tendenci následovati křivku výnosnosti, rentability čili míry zisku. Úroková hladina pak má tendenci měniti se v opačném směru než hodnota peněz.

Úroková diffuse. Tímto pojmem rozumíme skutečnost, že změny úrokové hladiny neprojevují se ihned změnou všech jejích složek, nýbrž že, vycházejíce z jednoho neb více bodů, rozšiřují se postupně do jednotlivých relativních úroků a mají tendenci projevit se ve všech úrokových sazbách sjednávaných na jednotlivých úvěrových trzích.

Změny relativních úroků probíhají samostatně v jednotlivých složkách bez průvodní změny celé hladiny. Nejvýznačnějšími skupinami jsou tu kategorie úvěru krátkodobého a dlouhodobého.

Hladiny obou skupin jsou různé a obě se mění různou měrou. U krátkodobého se mění častěji a více, u dlouhodobého pak pomaleji, takže od normálu směru pohybu odchyluje se dlouhodobý úrok méně než krátkodobý.

Sazby nejsou stejně pružné pro řadu překážek, představujících hospodářské tření (frikce). Je tu vázanost smlouvou (úrok musí klesnouti aspoň o více než značné výlohy konverzní, každá změna úroku nedovolí tedy ještě přeměny dluhů tíživějších na lehčí), vázanost obyčejem (pojem »spravedlivé« míry) a nestejná soutěživost trhů.

Leč přes tyto všechny rozdíly je mnoho kategorií, které se mohou navzájem docela dobře substituovati. Dr. Král přikládá účinkům úroku daleko větší váhu, než jaká se jim obyčejně připisuje.

Zabývá se řadou teorií: psychického vlivu, kapitalisační, nákladovou, proměnlivé nabídky úvěru, proměnlivé poptávky, aby nato přešel k několika srovnáním těchto teorií navzájem.

Avšak jednomu velmi zajímavému a jistě hodnotnému srovnání se autor vzdálil, tomu, který bychom nejspíše čekali. Srovnání teorie kapitalisační a teorie proměnlivé poptávky. Podrobnějším zkoumáním seznáme, že výsledek obou teorií, k němuž tyto dospívají, se silně kryje a že zdánlivě různé předpoklady podkladů stojí sobě navzájem velmi blízko, značně paralelně a neruší se.

Nebylo by pak jistě vhodné raziti novou toliko formulaci jako úplně novou.

Aby autor vysvětlil nepřímé působení úroku na ceny prostřednictvím množství používaného úvěru, zabývá se pojmem úvěru a jeho funkcí.

Úrok v poměru k výtěžku. Objem používaného úvěru závisí s jedné strany na užítku, kterého může podnikatel dosáhnouti, použije-li úvěru, s druhé strany pak na nákladech, které jsou s použitím tohoto úvěru spojeny.

Osou cyklu, z níž vychází podnět k vzestupu neb omezení konjunkturální činnosti, je rozpětí mezi úrokem a ziskem, nebo lépe mezi očekávaným úrokovým břemenem a očekávaných podnikatelským ziskem.

Při zkoumání účinků přebytku výtěžku nad úrokem staví dr. Král předpoklad působení úroku na podnikání jediné na zisku jako cíli a pohnutce hospodářského jednání. Toto je prý základ dnešní společenské soustavy. Tím však současně značně zúžuje pole svého rozboru, omezuje jej jen na čisté jádro povahy výlučně soukromo-ekonomické. To znamená potom kusost aspoň v tom směru, že příspěvek k diskontní politice nebere zřetel na jiná dění a motivy hospodářské, a nelze souhlasiti s tím, že by právě zřetel i k jiným vlivům přesáhl rámec povahy národohospodářské práce.

Úrok bude tedy sledovati linii zisku podnikatelského, avšak neuplatní se tu snad toliko element nejnižšího pozitivního výsledku, nýbrž i úvaha ztráty, hrozící z nepoužití úvěru.

Ovšem sled cyklu za poměrem úroku k zisku není okamžitý, je různý v různých obdobích vývoje, z čehož potom vyplývá, že úroková politika není vždy stejně účinná.

Kapitolou o úrokové dispersi (t. j. incidenci úrokových změn uvnitř úrokové soustavy) zakončuje autor tento prvý oddíl své práce, jímž nesporně přispěl k pozitivnímu obohacení naší literatury tohoto druhu, oddílu, z něhož bude možno ještě značně čerpat, a k němuž bude nutno často se i vraceti.

Peníze. Peníze jsou poukazem na statky a úkony. Je to tedy poukázková teorie, která je vlastně autorem zastávána, jejímž smyslem je, že peníze nemohou uspokojovati lidské potřeby samy, nýbrž že jsou upotřebitelné teprve nepřímo po směně za předměty přímé užitečnosti. Leč celou tuto teorii nepovažuje za takovou, která by přinášela pozitivní formulaci definici peněz a je mu spíše pomůckou výkladu, pomůckou vytyčující skutečnost, že peníze nejsou s hlediska hospodářského celku bohatstvím, že s rozmnožením jich blahobyť národa nestoupá a že zmenšení jejich objemu neznamená jeho ochuzení.

Dr. Král podává pokus o systematiku problému peněžní kreace.

Tvoření peněz se může díti buď ze statků nebo bez statků.

Representantem skupiny prvé je zlato. To však není penězi přirozenou povahou. Zásada tvorby peněz ze statků je pojmově chybná.

Druhá zásada je pak v podstatě zásadou úvěrovou. Avšak žádná z těchto neovládá tvoření nové kupní síly monopolně, nýbrž jsou přijaty vedle sebe.

Dlouho byla sporna tvorba peněz bankami. Anglo-americká bankovní praxe mluví systémem běžných účtů pro kladné zodpovězení, avšak nesmíme zapomenouti, že technika dobropisů na bankovní účty nemá vlivu na kreační postup peněžních ústavů. Pokud je úhrn nově povolovaných úvěrů vyšší než celkové hotovosti banky, představuje peníze bankou nově vytvořené.

Autor staví se na stanovisko, že i banky skutečně mohou tvořiti novou kupní sílu a vytvářeti peníze. Hledá pouze hranice této moci, zatím co nevyvrací a ani vážně se nepokouší vyvrátiti neb aspoň oslabiti vývody opačného názoru Mildschuhova a dále ještě jdoucího Čechrákova.

Spor o možnost bank tvořiti peníze je tedy podle dra Krále definitivně rozřešen v tom, že banky mohou tvořiti formální kupní sílu jako celek, avšak u každé banky zvláště je tato možnost užší. Za účelem snazšího vědeckého rozboru dělí peníze na směnné, výrobní a spotřební.

Peníze, mající za účel opatření úvěr, mobilisují předčasně výrobek, který bude likvidní teprve v budoucnosti. Stojí na trhu ihned proti statkům již existujícím. Tvoření peněz předchází výrobu. Naproti tomu výroba nových statků nenese s sebou tvoření peněz. Stejně jako byl odsouzen statkový princip peněžní kreace, není podle dra Krále v teorii místa ani pro tvoření peněz na podkladě statků. Teprve tím, že někdo na trhu výrobek koupí, poskytne se prodávajícímu či, lépe řečeno, výrobcu legitimace k podílu na celkovém společenském produktu.

Tím závěr staví dra Krále v ostrý rozpor, neboť podle něho peníze mobilisují statek dosud nelikvidní, tedy statek takový, o němž také nelze říci, zda někdo na trhu, až bude vyroben, jej koupí nebo na něj aspoň půjčí, takže statek již likvidní nemá míti aspoň takové legitimace k podílu na celkovém společenském produktu jako onen nelikvidní, jenž zmobilisován byl novou tvorbou peněz? Jestliže peníze zmobilisují statek nelikvidní, je tím důslednější, že statek likvidní — statek nový — musí býti současně provázen též novými penězi, třebas proporcionelně z plného úhrnu vzatým podílem. Stavíme-li prvou hypotézu, nemáme pro ni bezpečnějšího podkladu než pro druhou, neboť také nevíme, zda, až objeví se na trhu, někdo na něj půjčí. Proto nelze tímto směrem odnímati ani v teorii, natož v praxi místa principu tvoření peněz na podkladě statků, je možno připustiti určité omezení, leč úplné vyloučení není možné.

A chtěl bych ještě znovu opakovati, že není dobře možno, abychom absolutně jako naivní a protismyslnou odmítli teorii statkové peněžní kreace, abychom prohlásili, že není v teorii místa ani pro tvoření peněz na podkladě statkovém, ale současně (jak činí dr. Král) abychom uznali, že těžba zlata nebo příchod zahraničního kapitálu ve zlatě do země, která za ně neposkytla protihodnoty ve zboží, vedou ke tvoření peněz na statkovém základě a k vynucení úspory u všech majitelů peněžních nároků. Buď anebo. Tertium non datur. Dr. Král je tu ve zřejmém nevysvětleném rozporu svých tvrzení.

Cedulová politika. Z této kapitoly bylo by vyzvednouti pří-

znivé mínění autorovo proti kapitálové disposici tvořené cedulovou bankou jako odpovídající vynucené úspoře.

V kreačním úvěru dlouhodobém má za to, že určité případy dlouhodobého úvěru by mohly býti povolovány v rámci určité únosnosti.

V nekreačním úvěru pak se přimlouvá za moderní anglo-americký investment-trust.

V postulátu cedulové politiky prochází principy rentability, likvidity, stabilisace, stimulace, retardace, aby došel ke správnému závěru, že levný úrok je jedním z nejmocnějších prostředků na podporu výroby, není však všelékem.

Přes určité námitky ať již rázu formálního, shora příležitostně načrtnuté a spíše toliko nastíněné, ať obsahu věcného, jak byly nadhozeny, zůstává práce dra Krále skutečným hodnotným přírůstkem, plně kvalifikujícím svého původce.

Dr. V. S ý k o r a.

Dr. Peter Heinz Seraphim: Die Handelspolitik Polens. 1935, Volk und Reich Verlag, Berlin.

Jako důvod k vydání knihy uvádí autor zastaralost existujících, převážně monografických prací, pak veliký současný význam znalosti otázek, cílů a prostředků polské obchodní politiky.

Hned na začátku ukazuje na poměrnou nepatrnost polského vnějšího obchodu vzhledem k obchodu světovému, na němž Polsko v letech největší konjunktury (1928—30) participovalo ani ne 1%. Z celkového obrátu připadá v Polsku v letech 1928—30 na jednoho obyvatele 45 RM, v Německu v r. 1929 211 RM, v r. 1930 ještě 175 RM.

Polský dovoz od r. 1922 silně stoupá a dosahuje v r. 1928 5,165 mil. tun, v r. 1932 činí již jen 1,787 mil. tun. Obdobně polský vývoz vykazuje stoupající tendenci až do r. 1929, ač do toho roku je polská obchodní bilance (s výjimkou let 1923 a 1926) pasivní (v r. 1928 854 mil. zlotých). Od r. 1930 je obchodní bilance aktivní, díky četným a pronikavým obchodně politickým opatřením.

V r. 1923 dovezlo Polsko ze sousedních států a Rakouska 55·1% celého dovozu, v roce 1932 jen 35·1%, v r. 1924 vyvezlo do okolních států (hlavně do Německa) 72·9% vývozu, v r. 1932 jen 49·6%. Naproti tomu proniká Polsko stále více na trhy západní a jižní, v posledních letech také do U. S. A.

V kapitole o »Základech a cílech polské obchodní politiky« praví dr. Seraphim, že obchodní politika státu je výsledkem vlivů jednak trvalých, majících základ v hospodářském složení státu, jednak dočasných, plynoucích z okamžité hospodářské situace doma a za hranicemi, a konečně záměrných zásahů hospodářské politiky.

Pozorujeme-li hospodářské složení Polska, vidíme na první pohled jeho převážně zemědělský ráz, neboť ze 100 obyvatel věnuje se 72 zemědělství a lesnictví, 10 hornictví a průmyslu, obchodu a dopravě 6, 12 ostatním povoláním. 96·7% všech zeměděl. podniků nepřesahuje 20 ha, zabírají však pouze 46% veškeré zeměděl. půdy. Jsou to údaje z r. 1921,

v letech 1919—1931 byla sice provedena pozemková reforma, která se však týkala jen něco málo přes 5% půdy.

Z jednotlivých krajů je východní Polsko čistě zemědělské, z průmyslu je zastoupen jen dřevařský, jsou zde převážně velkostatky, hospodářství extenzivní, malé výnosy, kupní síla obyvatelstva velmi malá (autor mluví dokonce o typu uzavřeného hospodářství domácnostního).

O Haliči lze rovněž říci, že je zemědělská, průmysl, těžební a zpracující naftu, a průmysl textilní tvoří vlastně výjimku, hospodaří se v malých podnicích, i průmyslových, značný chov dobytka, kupní síla obyvatel rovněž nepatrná. V Kongressovce soustředěn průmysl textilní a železářský s poměrně značnou spotřebou surovin a paliv, s výjimkou města je spotřební síla obyvatel nepatrná, také zde převládají malé, zaostalé podniky, takže přebytky zemědělské výroby jsou velmi malé, čteně je zastoupeno řemeslo a průmysl domácí. Ve východním Horním Slezsku dostalo se Polsku $\frac{4}{5}$ celého uhelného revíru Horního Slezska se 77% veškeré těžby, z toho 75% těžby olova, 85% zinku, 67% produkce hutní. Průmysl je zde vysoce vyvinutý, moderní, navzájem se doplňující a dobře organizovaný. Průmysl Poznaňska a Vých. Prus zpracovává zemědělské výrobky, zemědělství bylo dříve na vysokém stupni, dnes, vlivem nivelisace po splnutí s ostatními částma Polska, nastal pokles. Jako výrobní a spotřební oblast je toto území pro Polsko velmi významné.

Polsko může vyvážeti řadu zeměděln. produktů, pak uhlí, naftu, olovo, zinek, sůl, potřebuje železnou rudu a suroviny textilní, také různé výrobky speciální, netvořící však významné bilanční položky.

K tomuto základnímu rámci nutno připočísti vliv konjunkturálních změn, které můžeme rozdělit do čtyř skupin podle stavu hospodářského vývoje Polska. Prvním je období konsolidační v letech 1918—1922; Polsko utrpělo válkou veliké škody, je zbědované zemědělství a téměř zničený průmysl, je třeba opatřiti nový inventář, nové pracovníky, nový kapitál, především však prostředky k ukojení nutných životních potřeb, požadavky výroby jdou až ve druhé řadě. Klidný vývoj polského hospodářství je však přerušen obdobím inflace, která trvá až do r. 1926. Je to období neklidu, stoupání obratu, rychlejšího oběhu peněz, zasahování spekulálních momentů ve vnějším obchodě, valutový dumping působí jako vývozní prémie, obchodně politická opatření ztrácejí význam, pokulhávací za vývojem otázky měnové, nastává větší uvolnění dosavadní vázanosti a bere se také větší ohled na potřeby produkce.

Rokem 1926 nastupuje období deflace, kritická situace, vzniklá vypuknutím obchodní války polsko-německé, je zažehnána v tomto roce stávkou anglických horníků, která umožňuje Polákům získání skandinávských trhů. Toto třetí období je charakterisováno jednak stoupajícím zintenzivněním zemědělské výroby (tak na př.: spotřeba umělých hnojiv stoupla ze 704 tisíc tun v r. 1925 na 1,342 tisíc tun v r. 1929, stoupají výnosy na ha, počet hovězího a vepřového dobytka stoupal až do r. 1932), jednak pozoruhodným stoupáním počtu a obratu podniků obchodních a řemeslných,

průmyslové výroby a rozšiřování úvěru. Počet podniků stoupá z 90 tisíc v r. 1925 na 150 tisíc v r. 1929, těžba uhlí z 25 mil. tun v r. 1925 na 46 mil. tun v r. 1929. V roce 1925 bylo u polských bank diskontovaných směnek za 552 mil. zlotých, v r. 1929 již za 1,776 mil. zl. plus ještě 673 mil. zahraničních úvěrů. Teprve v tomto období dostává polská obchodní politika jistou pevnou linii, aspoň pokud se týká vývozu, jež všemožně podporuje.

První příznaky krise zasahují v r. 1929 polské zemědělství; nízké světové ceny zemědělských výrobků mají svůj odraz v Polsku, nastává velký rozdíl mezi cenami zemědělskými a průmyslovými, klesá kupní síla zemědělských výrobků, ochromuje se celé polské hospodářské ústrojí, převážně zemědělské. Na průmysl působí toto umrtvení domácího trhu až něco později, protože se udržuje na výši odbytem v cizině, avšak pokračující odbytové a konkurenční potíže otřesou i jím. V r. 1931 přistupuje těžká krise peněžní a úvěrová, cizí kapitály odplouvají, příliv nových ustává, klesají nezadržitelně vklady bankovní a spořitelní, úvěr je omezován. Obchodní politika přechází od liberalismu druhého a třetího období k ochranářství, jež činí svým základem. To pochopíme ještě lépe při rozboru polské platební bilance. Ze tří složek, ji určujících (vnější obchod, služby a oběh kapitálů) vidíme, že obchodní bilance je v letech 1924—1930 passivní (s výjimkou r. 1926), služby jsou aktivní, zbývá však stále deficit, uhrazovaný dovozem kapitálů, z nichž více než $\frac{1}{4}$ připadá na úvěry krátkodobé. Až do r. 1930 potřebovalo Polsko k vyrovnání své platební bilance 3,2 miliardy zlotých. Když se po roce 1930 stávají služby passivními a také cizina stahuje úvěry, nezbývá Polsku nic jiného, než místo dosavadního kupování v cizině na dluh, omeziti co nejvíce dovoz a podporovati všemi prostředky vývoz.

Zbývá zmíniti se o třetím, obchodní politiku určujícím činiteli, o vědomém a záměrném zasahování státu a veř. svazů do hospodářského života. Hned na počátku nového polského státu staví se polští národohospodáři v čelo hnutí, usilujícího o úplnou autarkii, zájmové skupiny zemědělství a průmyslu se přidávají k nim a vidí hlavní prostředek k dosažení soběstačnosti ve vysokých ochranných clech; mezi oběma tábory dochází však k ostrým sporům, část polského průmyslu má zájem na dovozu laciných zemědělských produktů z ciziny, naproti tomu se zemědělci právem obávají odvetných opatření ciziny za polská vysoká cla průmyslová. Teprve světová krise je nutí do jednoho houfu k vytvoření společného rozsáhlého programu.

Stanovisko polské vlády k hospodářským otázkám je dáno již její povahou. Způsoby a prostředky, jimiž polská vláda zasahuje do hospodářských poměrů, jsou četné a velmi pronikavé, polský stát ovládá výlučně dopravní prostředky, řadu monopolů, svými čtyřmi bankami převážnou část úvěrového trhu. Podstatná část těžby a zpracování uhlí, železa, olova, zinku, nafty, soli a dřeva je rovněž v rukou obchodně vedených státních podniků, stát nutí obchod a průmysl k vytvoření svazů, podrobených státnímu dozoru, kterým stát upravuje množství výroby, jakost výrobků, rozdělení odbytu a ceny.

K doplnění obrazu pár slov o poměru Polska k ostatním státům. Litevská hranice je doposud všemu obchodu zavřena, podobně tomu bylo dosti dlouho s Ruskem, s Německem bylo Polsko v obchodní válce od roku 1925 až 1934. Tyto vztahy byly také jednou z hlavních příčin k přeorientování polského obchodu směrem přes polské pobřeží.

V druhém díle, věnovaném prostředkům polské obchodní politiky, všímá si dr. Seraphim nejdříve zákazů dovozu. Hned po válce je zakázán dovoz jakéhokoliv zboží bez zvláštního povolení, tato vázanost časem přestává, ač platí jen u zboží přepychového. V druhém období (od r. 1925) jeví se zákazy dovozu jako opatření namířená proti Německu. Ve třetím období — období krise — dostávají různá dovozní opatření povahu všeobecných pomocných prostředků k omezení dovozu za účelem dosažení aktivní obchodní a platební bilance.

Výhoda takových zákazů spočívá v pronikavém účinku, jemuž se nikdy nevyrovná účinek vysokých dovozních cel. Dále lze tohoto způsobu použití jako žádoucího základu pro obchodně-politické kompenzace.

Nevýhodný je tento systém pro svou nepružnost, která nedovoluje přihlížeti k cenovým poměrům a potřebám trhu, povolování speciálních kontingentů maří vlastní účinek opatření, dovoz zakazujících.

Význam opatření celních v prvním pětiletí je velmi nepatrný, zprvu pro četné zákazy dovozu, později pro inflaci. První jednotný celní sazebník byl vydán v r. 1920, cílem je krýti potřebu, bezcelný je dovoz surovin, zatížen dovoz hotových výrobků. V r. 1924 vydán nový sazebník na podkladech mnohem rozmanitějších. Znamená kompromis mezi zemědělci, průmyslníky a domácími spotřebiteli, oceňuje cla také jako vydatný zdroj státních příjmů.

Formou je to sazebník jednosloupcový, jsou však také uvedena cla smluvní a maximální v dvojnásobné výši pro případ obchodní války.

Za devět let své platnosti prodělal tento sazebník tolik podstatných změn, že v r. 1933 bylo nutno vydati sazebník nový, protože ve spoustě různých doplňků a oprav k sazebníku 1924 se nikdo nevyznal. Tyto změny vytvořily tarif vysoce ochranný, ačkoliv původní sazebník takovou povahu neměl. Nový sazebník je dvousloupcový, jsou ponechána v platnosti cla maximální, cla jsou opět čistě specifická. Vedle finančních a ochranných jsou zavedena cla organizační, mající svěsti dovozce do jednotlivých zájmových skupin. Nový sazebník podporuje také dovoz přes polské přístavy. Výnos cel činil v r. 1924 15% všech státních příjmů, v r. 1933/34 jen 5%.

U opatření vývozních je třeba rozeznávat dvě období, v prvním, poválečném, vývoz bez dovolení zakázán, další vývoj jako při dovozu. V druhém období od r. 1928 jsou opět zákazy vývozu častější, účelem je však nyní vytvoření vývozních svazů, pro něž vývozní cla neplatí, dalším cílem je dosažení určitého standardu. Prostředky, jimiž stát podporuje tvoření vývozních společností, jsou hlavně tyto: 1. zboží vyvezené takovou společností nepodléhá vývoznímu clu; 2. je zakázán vývoz nestandardiso-

vaného zboží; 3. stát přijímá výši domácích cen pro případ vytvoření vývozního spolku; 4. svými bankami udílí úvěry jen vývozním společnostem, protože ovládá přes 50% domácího úvěru, je to prostředek velmi účinný; 5. stát udílí subvence, prémie a vrací cla (celní restituce, rovněž daňové).

O státním aparátu vývoz podporujícím lze říci, že nepracuje uspokojivě, má nedostatek odborných sil, je veden byrokraticky, dr. Seraphim ho kvalifikuje jako obzvláště nepatrný na velmoc.

Organisace polského dovozu není tak vyvinuta. Povolovací právo ministrů vytváří často faktické dovozní monopoly.

Polský dopravní sazebník podporuje přechod zboží přes určité hranice, hlavně však přes pobřeží. Při dovozu z ciziny po pevnině nebo při dopravě zboží uvnitř státu leží dopravní poplatky značně nad vlastními dopravními náklady, při dovozu přes Gdansk a Gdyni leží příjmy z dopravného hluboko pod dopravními náklady. Při průvozu je rovnováha mezi náklady a dopravním. Dopravní náklady při vývozu přes Gdansk a Gdyni jsou dvojnásob větší než sazby, kdo ty rozdíl platí, ukazuje tento příklad. Při dopravě zboží z Dąbrowé do Gdanska nebo Gdyně činí náklady dopravní 14,37 sazba 7,20; při dopravě uhlí z Dąbrowé do Varšavy činí náklady 7,34 — sazba však 16,90. Podobný nepoměr je také při dopravě jiných statků. V letech 1927/30 doplatil polský stát jen na přepravném uhlí a rud přes 300 mil. zlotých.

Premie jsou polskému vývozu poskytovány hlavně ve formě celních restitucí, které se vyplácejí i tehdy, bylo-li k výrobě užito suroviny domácího původu. V r. 1927/28 činila hodnota vývozních premií 1,6% veškerých celních příjmů Polska, v roce 1931/32 již 37,2%. Přímé subvence za vývoz jsou velmi malé, zato však nelze odhadnouti číselně výši podpor, jichž se vývozcům dostalo ve formě snížení, případně úplného prominutí daně z obrátu.

Otázka opatření vývozních úvěrů je v Polsku velmi palčivá, přes dobrou vůli vlády nepodařilo se doposud zříditi ústav, sloužící výhradně tomuto účelu, tak zv. exportní fond podporuje pouze vývoz do SSSR., soukromé peněžní ústavy se opatření vývozních úvěrů vyhýbají a tak stojí vývozcí k dispozici jediná státní Zemědělská banka, která má však rovněž omezené prostředky, proto se zájemci obracejí na cizí úvěrový trh. Tak v r. 1929 bylo zahraničních, čistě zahraničnímu obchodu sloužících úvěrů za 168 mil. zlotých, v r. 1930 450 mil. zlotých, v r. 1931 635 mil. zlotých.

Závěr knihy je věnován polské politice obchodních smluv. Také zde můžeme jasně rozlišiti tři období. Do prvního patří hosp. ustanovení mírových smluv a krátkodobé smlouvy s okolními státy. Ve druhém je budován systém dlouhodobých obchodních smluv na základě nejvyšších výhod, výjimku tvoří smlouva polsko-francouzská. Ve třetím období dochází k revisi celého systému a opuštění zásady o nejvyšších výhodách.

Obchodní válka polsko-německá, vypuknuvší v r. 1925 a skončená teprve 1934, byla pro Polsko i Německo velmi nepříjemná, Polsko však umožnila rychlejší přeorientování celého obchodu přes pobřeží.

Mir. Koloděj.

Dr. Jan Stocký: Zemědělství v Československu. V Praze, 1935, nákl. Švehlova malozemědělského ústavu v Praze. 565 str. lex. 8°, cena ?

Autor na obálce vyznačil svůj úkol slovy »vývoj zemědělství, stav a hospodářskopolitické předpoklady jeho udržení a rozvoje. Zemědělství v ČSR. jako podněcovatel nových cest hospodářské politiky.« Na titulním listu vynechává tento program, uvádí však jako obsah: vývoj základních složek, podíl na hospodářství státu, cesty v nové úpravě vnitrostátní, poměr k hospodářské úpravě mezistátní a úkoly pro budoucnost a jejich řešení.

Tento obsah živě připomíná důkladnou a iniciativní práci Reichovu: *Základy organizace zemědělství Československé republiky* (se zvláštním zřetelem k stanovení hlavních zásad zvelebovacího programu, k budoucímu vývoji zemědělství v ČSR. a k otázce, zda si konkurují v zemědělské výrobě naše země západní s východními — s předml. M. Hodži, v Praze, 1934, nákl. min. zemědělství, 801 str.), která ovšem nepracuje zcela shodnou metodou a má před recensovanou prací značnou přednost v rozvedeném a přehledném výkladu; také cíle nejsou zcela totožné, u Stockého jsou výtčeny širě.

Práce Stockého jest především statistická ve své největší části. Hned v prvním díle jest statistickou naprostá většina kapitol, ve druhém díle pak sem spadá celá kapitola o oblastní rozdílnosti hospodářské s hlediska úkolů řízeného hospodářství a část předcházející kapitoly o nové úpravě politicko-hospodářské s hlediska mezistátního hospodářského styku.

Statistická část jest naplněna daty a diagramy převzatými z jiných zpracování i původními zpracovanými podle uznaných pramenů, osvětluje dané otázky z různých hledisek a snad jest pro dosažení konečného obrazu až příliš bohata, což jest jediná výtka, již jí možno učiniti. Úsudky ovšem jsou také samostatnými cestami vedeny, jako počítání soběstačnosti ve výrobě a spotřebě podle kalorického obsahu živin.

Ale právě zvyk práce v podstatě popisné (a snad i hledě na způsob erudice autorovy) přivádí jej k metodě v podstatě referující a popisné, jde-li o některé úvahy hospodářsko-politické, nebo o opatřené obchodně politická (tam hlediska právní zůstávají stranou), jako na konci kapitoly o zahraničních vlivech na československé zemědělství, v kapitolách o uplatnění potřeb československého zemědělství v naší obchodní politice, o výsledcích ankety o potřebě a možnostech záměrné regulace zemědělské výroby.

Vlastní hospodářsko-politická práce autorova objevuje se v dílu druhém, kdež vykládá o současné krizi jako podněcovateli nových cest hospodářské politiky, přiznává se k národohospodářské dynamice jakožto základu theoretických úvah (nejasně precizuje své stanovisko k Englišově teleologii a Engliše a Loevensteina tu ani necituje), svoje pak dohady a požadavky pro budoucnost staví na základech cyklického vývoje (s hlediska statistiky zcela přirozeně). Nový pořádek hospodářsko právní hledá v hospodářství řízeném (tu cituje Engliše a z části též k němu se přiznává),

vyvíjeje jeho všeobecné zásady, úkol hospodářské správy jako nástroje řízeného hospodářství vůbec i zvláště o programovosti, organisování podnikatelů a v budování syndikátních dohod odborových či oblastních (tu v dalším vysvitne vliv pilné autorovy práce v regionalistickém ústředí, na jejíž výsledky jest rovněž poukázáno). Autor brání se bureaukratismu předpisovému, třeba že se mu nelze plně vyhnouti. Zajímavá jest také jeho kritika účinků nízkých cen.

Jest přirozeno, že tento theoretický rozbor nemohl podati hned také přímo prakticky uchopitelné náměty organizační, ač zase pro souhrnný výklad jest připojen účelný a dost obšírný závěrečný přehled.

Kniha jest zajisté zajímavá, třeba že na některých místech čte se těžce.
Drachovský.

Finanční právo a finanční věda.

Funk: Naše berní právo. Část zvláštní. V Praze, 1935; 400 str. 8°.

Ve všeobecné části Funkova berního práva ohlášená část zvláštní nedala na sebe dlouho čekati; autor vydal ji jako jistě vítaný dar veřejnosti k svým šedesátinám. Spis označuje skromně jako »základy právních předpisů o daních a veřejných dávkách«, ale přirozeně nejde tu ani o dílo popisné, ani o pouhý orientační přehled, ale o práci důkladnou, která poukazuje nejen na vše podstatné v úpravě právní, ale také nevyhýbá se řešení kontroverzí a problematice oboru, všímajíc si při řešení literatury a bohaté judikatury a docházejíc namnoze také k samostatným a správným závěrům. Celé zpracování dělá dojem pečlivosti a minuciosnosti, jež jest ostatně od samých literárních začátků Funkovi vlastní.

Obsahem knihy jsou daně a poplatky podle dnešní terminologie pozitivní, v pěti částech pak zabývá se autor: I. daněmi přímými (po úvodu daní důchodovou, daněmi výnosovými a daní z činností výdělečných), II. daněmi spotřebními (po přehledu a výkladu vývoje — kdež bych byl doporučoval také povšimnouti si v. Plenckera — daněmi nápojovými, daněmi na jiné potraviny, na jiné předměty spotřeby), III. clem, IV. poplatky a daněmi obchodovými (nejprve poplatky dle zákonů poplatkových a jejich dodatků, hledě na základní zásady i jednotlivé poplatky, potom poplatky mimo zákony poplatkové, a to zvláště dávkami za úřední úkony ve věcech správních a taxami), konečně V. daní z obratu a daní přepychovou.

Tuto daň řadí Funk (str. 381 a 599 nn.), následuje v tom zejména Engliš, mezi daně spotřební, ač ovšem i sám vidí některé její zvláštnosti. Sám považuje tuto daň (jako i namnoze jinde v literatuře se činí) za typickou daň obchodovou, která se právě na obchod ukládá a tím i ke kaskádové formě dochází, kdežto daň spotřební stihá předmět spotřební, neznajíc opakování podle počtu případných převodů. Dopad daně na spotřebu nemůže býti pro klasifikaci rozhodujícím, neboť se tak děje přesunutím, jehož klasifikační nezpůsobilost jest dávno prokázána (na př. daně výděl-

kové dopadají rovněž na spotřebu, aniž by bylo proto možno řaditi je mezi daně spotřební — srv. moji Fin. vědu, str. 47 násl.).

V dodatku připojil autor výklad o daňové kytici koncem r. 1935 finanční správou parlamentu předložené (z části zatím schválené, z části posud nikoliv); podobný účel mají také dále dodané doplňky. Podle neuvěřejněné práce Klausovy reprodukuje tu Funk vhodně výpočty a diagramy ilustrující progresi při dani důchodové a poskytující srovnání výše této daně před berní reformou, po berní reformě a hledě na zavedené přechodné přírážky. — Ke knize připojen jest účelný rejstřík.

V jednotlivostech bych připomenul, že lihová (ev. i jiné) daň výrobní a spotřební neliší se pouze ukladací technikou (str. 387), nýbrž též předmětem daně, jíž v prvním případě podléhá veškerá výroba, ve druhém pouze to, co jde do volné cirkulace vnitrozemské. — Termin »poplatné řízení« (steuerbares Verfahren) jest nový vůči Talířově a celkem posavadní dikci »poplatné konání«. Na str. 465 bylo by bývalo vhodno upozorniti také na to, že mírové smlouvy žádaly, aby případné dávky transitní byly »rozumné«. Spis »K dějinám r. taxovnictví« zabývá se nejen taxami ve dnešním sl. sm. (str. 498), ale vůbec poplatky, pro něž dříve byl obvyklý název »taxy«, jak ostatně autor sám vyložil.

Ale tyto namátkové připomínky — jak z nich samých jest patrné — nijak nedotýkají se upotřebitelnosti a vědecké ceny knihy, která tím více vynikne, srovnáme-li ji s pracemi Konradovými i Myrbachovými.

Drachovský.

Šafář-Zeis: Finanční hospodářství obcí. Praha (Otto) 1936, 488 a XXXI str. lex. 8°. Cena?

Neustálý neklid v legislativě týkající se financí obecních dává snadno zastarati vydaným příručkám; ale také značné zkomplikování předpisů činí je časem i pro znalce málo přehlednými; judikatura pak uveřejňována jest rozptýleně nebo pohromadě s judikaturou týkající se také jiných záležitostí finančních i správních.

Povolání autoři předpokládajíce, že finanční novelou Sb. z. a n. č. 69/1935 bylo obecní finanční právo na nějakou dobu stabilisováno, odhodlali se vydati tuto příručku, vycházejíce od finanční novely Sb. z. a n. č. 329/1921, k níž připojují se komentovaná a judikaturou doplněná ustanovení pozdější, řády dávkové (s dodatky o dávkách ve prospěch chudinských fondů a dávece lázeňské).

Knihy jest opatřena stručným soustavným úvodem.

Vedle obsahu připojen jest věcný rejstřík a chronologický přehled dovolaných předpisů.

Knihy jest velmi dobře upotřebitelná.

Drachovský.

Eheberg-Boesler: Grundriß der Finanzwissenschaft. Lipsko (Deichert), 1936, VIII a 238 str. 8°.

Tento soustavný nárys vyšel po prvé r. 1925, nejnovější vydání pro vysoký věk autorův zpracoval docent Boesler. Na přehledný a jasný

výklad tento, který bere plný zřetel na novou finančněvědeckou orientaci třetí říše a její zvláštnosti v oboru veřejných financí, budiž upozorněno. Drachovský.

Zprávy.

Sommrův případ. V »Právniku«, roč. 1936, str. 153 a násl., uveřejnil pod tímto titulem prof. Dr. Antonín Hobza článek, v němž věcně pojednal o návrhu profesorského sboru právnické fakulty Karlovy university na jmenování profesora dějin práva středoevropského a jasně a dokumentárně odmítl útoky, jež podnikl prof. Dr. Otakar Sommer soukromými brožurami na autonomii vysokých škol i proti profesorskému sboru právnické fakulty Karlovy university. Prof. Hobza odhalil vlastní pozadí celé akce Sommrovy i slovní eskamotáže jeho polemiky. Článek Hobzův jest též na knihupeckém trhu jako samostatný separátní otisk. T. S.

František Vyhnanovský, rada politické správy: »Zbraně a střelivo.« Vyšlo nákladem Československého Kompasu v Praze na Smíchově. Komenář, opírající se o judikaturu nejvyšších soudů, o prováděcí oběžníky a výnosy ústředních úřadů i o praktické znalosti a zkušenosti autorovy, poskytuje spolehlivý výklad příslušných zákonů a nařízení a možno jej doporučiti jako vhodnou pomůcku nejen správním úředníkům, nýbrž i obecním úřadům. Příručka má pět oddílů: I. Zbrojní patent podrobně komentovaný. II. Doplnky zbrojního patentu a předpisy o střelnících a střelení vůbec. III. Předpisy o dopravě a zaslání zbraní a střeliva. IV. Střelný prach. V. Zkoušení a označování ručních střelných zbraní a označování střeliva. Cena brožovaného výtisku Kč 24—, vázaného Kč 32—.

Zákon o jízdě motorovými vozidly s prováděcími a vedlejšími předpisy vyšel jako sv. XLII. komentovaných zákonů Československé republiky péčí JUDra Josefa Hoffmanna a JUDra Josefa Netíka nákladem Československého Kompasu. Podává zevrubný výklad automobilového práva s četnými materiáliemi i bohatou judikaturou. Cena výtisku 95 Kč.

JUDr. Josef Pužman: Zprostředkování podle práva československého. Autor, pražský advokát, zabývá se prakticky i teoreticky právními poměry, jež souvisí se zprostředkováním (články v odb. čes. i něm. časopisech, přednášky v odb. spolcích). Kniha, která je určena pro potřebu jak právníků, tak i obou smluvních stran zprostředkovatelských smluv, zprostředkovatelů a komitentů všeho druhu, vychází z našich poměrů a z praxe naší a rakouské judikatury, čerpá však i ze zkušeností, získaných mimo oblast rakouského práva, opírajíc se i o příslušnou cizí literaturu. Přihlíží i k osnově superrevisní komise čl. obč. zák., jež, poněvadž naše judikatura dospěla k týmž výsledkům, přejímá namnoze přísl. říšskóněmecká ustanovení o zprostředkování, takže ani po uzákonění nového obč. zák. nebude třeba na knize nic měniti. Kniha probírá nejen typické případy ryzí smlouvy zprostředkovatelské, nýbrž i všechny vedlejší úmluvy a doložky takových smluv. Obsahuje vedle právnického rozboru i bohatý

soubor všech souvislých norem a judikátů v celém podstatném obsahu a podává v hojných exkursech i velmi vítané praktické pokyny (poplatky převodní, daně, pojišťovací a jiná břemena, konverse, katastr, odhady nemovitostí, sazby zprostředkovatelské a m. j.). Vázaný výtisk Kč 140— (758 stran velké osmerky).

Zákon o pojistné smlouvě čis. 145 Sb. z. a n. ze dne 3. července 1934 se zvláštním zřetelem k všeobecným pojistným podmínkám. Komentář sestavený JUDrem Cyr. P a p o u š k e m, tajemníkem právního oddělení První České vzájemné pojišťovny, sleduje výhradně praktický cíl; počítá zejména se čtenáři právně neobeznalými, jimž snaží se podati jasný i zevrubný výklad. Vydal Československý Kompas v Praze na Smíchově. Cena výtisku v plátně vázaného Kč 36—. Stran 311.

Řád živnostenský ze dne 20. prosince 1859 (platný pro Čechy a zemi Moravskoslezskou), doplněný všemi živnostenskými novelami i zákony k němu se vztahujícími, normáliemi, rozhodnutími úřadů, nálezy nejv. správního soudu a posudky obchodní a živnostenské komory pražské, vyšel ve III. přepracovaném, značně rozmoženém vydání. Díl I., obsahující řád živnostenský, sebrali a uspořádali JUDr. Bohumil Š t ě d r ý, přednosta živnostenského referátu magistrátu hl. m. Prahy, a JUDr. Rudolf B u c h t e l a, náměstek sekretáře obchodní a živnostenské komory pražské. Nákladem Československého Kompasu, tisk. a vyd. akc. spol. v Praze na Smíchově. Cena výtisku o 1360 stranách Kč 120—.